

Ústavní soud ČR
Joštova 625/8, Brno

Praha 23. března 2020

Navrhovatel: Krajský soud v Praze, sídlem nám. Kinských 234/5, Praha 5

Návrh podle čl. 95 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, na zrušení části ustanovení § 63 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Přílohy: Návrh ze dne 14. 11. 2019
 Rozsudek Okresního soudu v Nymburce ze dne 31. 1. 2020, č. j. 5 C 407/2019-19
 Odvolání ze dne 13. 2. 2020
 Doplnění odvolání ze dne 24. 2. 2020

Shodu s prvopisem potvrzuje Ladislava Vlčková

I.

Krajský soud v Praze jako soud odvolací vede řízení o odvolání navrhovatelů proti rozsudku Okresního soudu v Nymburce ze dne 31. 1. 2020, č. j. 5 C 407/2019-19, kterým byl zamítnut návrh na uznání rozhodnutí Vrchního soudu státu New Jersey, okresu Bergen, Spojené státy americké (Superior Court of New Jersey), ze dne 18. 6. 2010, č. j. FA-02-236-10, případ č. 16.366, kterým bylo rozhodnuto o osvojení nezletilých [REDACTED]

Návrhem ze dne 14. 11. 2019 se navrhovatelé domáhali uznání shora specifikovaného rozhodnutí na území České republiky. Návrh odůvodnili zejména tím, že navrhovatel [REDACTED] je státním občanem České republiky a má v České republice podstatnou část své rodiny, a to zejména matku, otce a sestru. Navrhovatel b) je státním občanem Trinidadu a Tobaga. Navrhovatelé spolu žijí ve stabilním partnerství již od roku 2000, přičemž dne [REDACTED] vstoupili do registrovaného partnerství podle práva státu New Jersey, které následně bylo uznáno i na území České republiky. Nezletilí jsou americkými státními občany. Nezletilí jsou v péči navrhovatelů již déle než 10 let - od června roku 2009. Navrhovatelé tvoří společně s nezletilými dohromady jednu rodinu, kde navrhovatelé jsou sociálními rodiči nezletilých a dle amerického práva i jejich rodiči právními. Nezletilí hovoří anglicky a česky. Česky s nimi hovoří i navrhovatel [REDACTED] jakož i jeho příbuzní. Navrhovatelé společně s nezletilými pravidelně navštěvují Českou republiku, zejména na Vánoce, Velikonoce a tráví zde letní dovolenou. Kvůli častým pobytům v České republice se však navrhovatelé obávají právních rizik a faktických komplikací.

Soud prvního stupně po zhodnocení předložených listinných důkazů potvrzujících plně skutková tvrzení navrhovatelů s odkazem na ustanovení § 16 odst. 2 a § 63 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“) a § 794, § 795, § 797 a § 800 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o.z.“), návrh zamítl. Své rozhodnutí založil na tom, že pro právní posouzení věci je rozhodující, že není naplněna kumulativně požadovaná zákonná podmínka, tj. že osvojení dítěte registrovaným párem je přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva.

II.

Navrhovatelé v rámci návrhu ze dne 14. 11. 2019 (body 95. a 96.) a podaného odvolání ze dne 24. 2. 2020 (body 75. a 76.) navrhli soudu, pokud by dospěl k závěru, že dotčené rozhodnutí o osvojení není možné v České republice uznat, aby postupem podle čl. 95 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, (dále jen „Ústava“) podal Ústavnímu soudu návrh na posouzení, zda je, s ohledem na znění § 800 o.z., v souladu s ústavním pořádkem část ustanovení § 63 odst. 1 ZMPS znějící „a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva“ a řízení přerušil postupem dle § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Krajský soud v Praze poté, kdy posoudil procesní postup soudu prvního stupně, navrhovatelé předložené listinné důkazy i dotčenou právní úpravu, dospěl k závěru, že v projednávané věci využije oprávnění dané mu čl. 95 odst. 2 Ústavy a v souladu s § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podává tento návrh, byť částečně z jiných důvodů, než kterých se dovolávají navrhovatelé. Krajský soud v Praze totiž dotčenou právní úpravu nespátřuje rozpornou s čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, č. 2/1993 Sb., (dále jen "Listina") z hlediska sexuální orientace navrhovatelů, ale domnívá se, že není v souladu s čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny a neumožňuje aplikaci čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989, č. 104/1991 Sb., (dále jen „Úmluva o právech dítěte“).

Shodu s prvopisem potvrzuje Ladislava Vlčková

III.

Podle názoru Krajského soudu v Praze, soudu prvního stupně a navrhovatelů je třeba na projednávanou věc vztáhnout následující právní předpisy:

Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

Podle čl. 3 odst. 1 Listiny základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Podle čl. 10 odst. 2 Listiny každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

Podle čl. 36 odst. 1 Listiny každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Podle ustanovení § 63 odst. 1 ZMPS, jestliže v době osvojení byl osvojitel, některý z osvojitelů nebo osvojenec státním občanem České republiky, uznávají se cizí rozhodnutí o osvojení v České republice, jestliže se to nepříčí veřejnému pořádku a nebrání tomu výlučná pravomoc českých soudů a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva. Pro řízení o uznání platí ustanovení § 16 odst. 2.

Podle ustanovení § 16 odst. 2 ZMPS cizí rozhodnutí v ostatních věcech se uznávají na základě zvláštního rozhodnutí, jestliže tento zákon nestanoví, že se cizí rozhodnutí uznávají bez dalšího řízení. I v případě, že se cizí rozhodnutí uznávají bez dalšího řízení, lze je na návrh uznat zvláštním rozhodnutím. Vyslovit uznání je místně příslušný okresní soud, který je obecným soudem toho, kdo uznání navrhuje, jinak okresní soud, v jehož obvodu nastala nebo může nastat skutečnost, pro kterou má uznání význam, jestliže zákon nestanoví něco jiného. Soud o uznání rozhoduje rozsudkem; jednání nemusí nařizovat.

Podle ustanovení § 67 odst. 2 ZMPS registrované partnerství a obdobné poměry a jejich účinky, způsobilost k jejich uzavření, způsob uzavření a jejich zrušení, neplatnost a neexistence se řídí právním řádem státu, v němž se registrované partnerství nebo obdobný poměr uzavírá nebo uzavřelo. Stejný právní řád se použije i pro úpravu osobních a majetkových poměrů partnerů.

Podle ustanovení § 794 o.z. se osvojením rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.

Podle ustanovení § 795 o.z. předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojenecem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.

Podle ustanovení § 797 o.z. na základě rozhodnutí soudu o osvojení se osvojitel, popřípadě osvojitelé, zapíší do matriky jako rodič, popřípadě rodiče dítěte.

Podle ustanovení § 799 odst. 1 o.z. osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které jí vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem.

Podle ustanovení § 800 odst. 1 o.z. se osvojiteli mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba, v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.

Podle ustanovení § 800 odst. 2 o.z. osvojují-li manželé, podávají návrh na osvojení společně jako společní osvojitelé.

Shodu s prvopisem potvrzuje Ladislava Vlčková

IV.

Po zhodnocení relevantních ustanovení českého práva dal Krajský soud v Praze jako soud odvolací za pravdu soudu prvního stupně v tom, že česká právní úprava brání uznání cizozemského rozhodnutí o společném osvojení nezletilých dětí navrhovatelí, což byl jediný důvod zamítnutí podaného návrhu.

Dotčená právní úprava v § 63 odst. 1 věta první ZMPS ukládá soudu při rozhodování o uznání rozhodnutí o osvojení vydaného v cizině zkoumat nejenom hlediska, zda se uznávané rozhodnutí nepříčí veřejnému pořádku a zda ve věci osvojení není dána vylučná pravomoc českých soudů, ale též přímo vylučuje uznání rozhodnutí o osvojení, pokud by osvojení nebylo přípustné podle hmotněprávních ustanovení českého práva.

Jak plyne z prostého jazykového výkladu ustanovení § 63 odst. 1 věta první ZMPS ve spojení s ustanovením § 800 o.z., tyto zákonné normy neumožňují na českém území uznat rozhodnutí jiného státu o společném osvojení nezletilých dětí osobami, které nejsou manželé. Je tak již v rovni legislativy zabráněno uznání cizozemského rozhodnutí o společném osvojení nezletilých dětí jakýmkoliv nesezdanými páry, a to bez ohledu na pohlaví těchto osob.

Právní řady některých jiných států však za splnění určitých podmínek umožňují společné osvojení nezletilých dětí páry nežijícími v manželství, a to jak páry smíšenými, tak páry osob stejného pohlaví. Čeští občané žijící v zahraničí tak zcela legálně na základě rozhodnutí o společném osvojení žijí s nezletilými dětmi v rodinách, kde rodiče nejsou sezdaní anebo jsou (jako v případě navrhovatelů) registrovanými partnery.

Ustanovení § 67 odst. 2 ZMPS pak podle názoru Krajského soudu v Praze na rozhodování soudu o uznání rozhodnutí o osvojení nedopadá, neboť se dotýká jen právního režimu registrovaného partnerství jako takového a osobních a majetkových vztahů mezi partnery navzájem. Z tohoto ustanovení ani z žádného jiného ustanovení českého právního řádu nelze dovodit ani to, že by registrované partnerství ve vztahu k osvojení bylo postaveno na roveň manželství.

Krajský soud v Praze plně respektuje úpravu přijatou v § 800 o.z. (o kterou se ustanovení § 63 odst. 1 věta první ZMPS opírá), která je výsledkem společenské diskuse o společném osvojení nezletilých dětí párem osob stejného pohlaví nebo nesezdaným smíšeným párem a která na území České republiky takové osvojení vylučuje. Avšak v situaci, kdy o takovém osvojení bylo rozhodnuto v cizině, brání naše úprava českému soudu při rozhodování o uznání rozhodnutí o osvojení zkoumat a zohlednit nejlepší zájem dětí, které v takto vzniklé rodině řadu let žijí a které mají rodinnou vazbu na území České republiky, na němž se často zdržují. Tím dochází k přímému porušení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Uvedená zákonná úprava § 63 odst. 1 věta první ZMPS je též v rozporu s čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť neumožňuje soudu poskytnout ochranu rodinnému životu osvojitelů a osvojeců, kteří mají oprávněný zájem na řešení právního postavení této rodiny a jednotlivých jejích členů na území České republiky, protože jejich fakticky již založená a fungující rodina vznikla v cizině legálním způsobem a jejich rodinný život probíhá částečně i na území České republiky, ke které mají vazbu prostřednictvím státního občanství jednoho z osvojitelů.

Krajský soud v Praze proto navrhuje zrušení části ustanovení § 63 odst. 1 věta první ZMPS, a to slov „*a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva*“. Tato zákonná podmínka má zjevně automaticky zabránit případům, kdy k adopci v cizině dojde s úmyslem osvojitelů obejít českou právní úpravu. Dopadá však i na případy, kdy k osvojení v cizině českým občanem dojde bez takového úmyslu, jen s cílem právně přípustným způsobem založit rodinu a žít s ní ve státě, kde je tento způsob osvojení legální. Je však třeba zdůraznit, že další (zbývající) zákonem stanovená kritéria posuzovaná při uznání rozhodnutí o osvojení (*zda se uznávané rozhodnutí nepříčí veřejnému pořádku a zda ve věci osvojení není dána vylučná pravomoc českých soudů*) rovněž umožňují soudu odepřít na českém území uznání rozhodnutí o osvojení obcházející českou

Shodu s prvopisem potvrzuje Ladislava Vlčková

zákonnou úpravu osvojení tím, že k osvojení došlo v cizině, avšak až po zhodnocení důkazů svědčících pro tento závěr. Veřejný pořádek, jako neurčitý právní pojem, soudu poskytuje prostor, aby po zhodnocení individuálních okolností případu, odmítl uznat rozhodnutí, pokud by byla prokázána skutečná a dostatečně vážná hrozba některému ze základních zájmů společnosti, kterým nepochybně je i zájem na dodržování zákonů. Možnost uplatnění výhrady veřejného pořádku je také dostačující pojistkou zabráňující uznání cizozemského rozhodnutí, pokud by byla v zahraničí vážným, a v České republice nepřijatelným, způsobem porušena základní práva dotčených osob, např. pokud bylo rozhodnutí o osvojení vydáno bez respektu k právům biologických rodičů osvojovaného dítěte nebo by osvojení bylo výsledkem obchodování s dětmi.

Krajský soud v Praze ve shodě s nálezem Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, vydaným ve věci uznání cizozemského rozhodnutí o náhradním rodičovství dále uvádí, že jeho návrh na zrušení části ustanovení § 63 odst. 1 věta první ZMPS nepovede „*ke plošnému umožnění rodičovství dvou osob stejného pohlaví, tím méně ke společnému osvojení homosexuálními páry a bude rozhodováno jen o tom, zda v České republice bude uznána faktická a právní realita*“, že navrhovatelé mají právo na ochranu svého rodinného života již fakticky i právně vytvořeného v jiné zemi a „*neuznání této rodinné vazby by bylo porušením práva nezletilých, když nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem rozhodování. V případě, že mezi osobami rodinný život, vzniklý na legální bázi, již existuje, je povinností všech orgánů veřejné moci jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a musí být respektovány právní záručky, které chrání vztahy dítěte a jeho rodiče*“.

Pokud tedy v důsledku zrušení části ustanovení § 63 odst. 1 věta první ZMPS zákonná úprava umožní soudu při rozhodování o uznání cizozemského rozhodnutí o společném osvojení nezletilých dětí párem osob stejného pohlaví nebo nesezdaným smíšeným párem vyložit v konkrétní věci na základě provedených zjištění neurčitý právní pojem *veřejný pořádek*, bude *nejlepší zájem dítěte* sloužit jako jedno z prioritních interpretačních pravidel a soudu bude dovoleno zohlednit i další individuální okolnosti případu. Dojde tak k naplnění cíle, pro který je řízení o uznání cizozemského rozhodnutí o osvojení vedeno.

V.

Ze všech shora uvedených důvodů se Krajský soud v Praze domnívá, že ustanovení § 63 odst. 1 věta první ZMPS je ve své části v rozporu s čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny a neumožňuje aplikovat čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, a proto navrhuje, aby Ústavní soud vydal tento náleze:

V § 63 odst. 1 věta první zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, se slova „a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva“ zrušují dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

JUDr. Martina Kasíková v. r.
předsedkyně senátu

Shodu s prvopisem potvrzuje Ladislava Vlčková